

3. Спеціальна моніторингова місія ОБСЄ в Україні. URL: <http://www.osce.org/uk/ukraine-smm>.
4. Задорожній О. В. Міжнародний комітет Червоного Хреста. Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т./ редкол.: Л.В. Губерський (голова) та ін. К.: Знання України, 2004. Т.2. 812 с.
5. Міжнародний Комітет Червоного Хреста в Україні. URL: <http://ua.icrc.org>

Івасечко Р.

*студент I курсу юридичного факультету
Тернопільського національного економічного університету
Науковий керівник: д. і. н., професор кафедри
теорії та історії держави і права ТНЕУ Грубінко А. В.*

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ДЕМОКРАТІЇ У ПОСТРАДЯНСЬКИХ КРАЇНАХ

В сучасних умовах трансформація політичної системи як України, так і Білорусі та Росії відбувається за відсутності всебічного наукового розуміння процесу демократизації країни, проте з огляду на події останніх років слід визнати, що він, хоча інколи й описується як односпрямований "перехід до демократії", насправді йде вкрай суперечливо, що зокрема в Україні це засвідчили революційні події 2004 та 2014 року.

Окрім конституційно проголошеного курсу на побудову демократичної правової держави, значний вплив на політичний процес в Україні справляють внутрішні, специфічні закономірності розвитку суспільного організму, які подекуди не збігаються з нормативним курсом західноєвропейських країн.

Об'єктом дослідження виступають сучасні політичні системи України та Білорусі та Росії, а предметом дослідження – динаміка трансформації їх інституціональної структури і специфіка протікання політичних процесів.

Мета дослідження: проаналізувати політичні трансформації, прослідкувати шлях країн від демократії до диктатури, визначити причини такого перетворення, а також провести паралелі з політичних ситуацій в Україні, Білорусі та Росії.

Після розпаду СРСР утворилися незалежні держави, які обрали демократичний шлях розвитку, однак не всі змогли впровадити його в життя і побудувати громадянське суспільство. Трансформація політичної системи проходить суперечливо, а прозорість і чесність виборів є індикатором демократичності політичного режиму.

Як відзначає І. Бекешкіна, вибори є ключовим механізмом демократичного суспільства, оскільки це найбільш поширений, масовий і доступний спосіб залучення усіх громадян до формування органів влади та визначення курсу розвитку країни. Саме через вибори громадяни можуть чинити вирішальний вплив як на відбір політичної еліти, якій на певний термін народ делегує повноваження щодо управління суспільством, так і на вибір шляху розвитку країни та спосіб розв'язання найбільш актуальних соціальних проблем [1, с.187–188].

Проте, як зазначає Н. Ніколаєнко парадоксальність нашої ситуації проявляється в тому, що там, де є влада, там є її намагання утримати себе тривалий час, вирішуючи завдання, які вона поставила, прийшовши до влади [2, с.633].

Тиск влади на громадян під час виборів полягає насамперед у тому, що всю адміністративну вертикаль зобов'язують працювати на відповідного кандидата. Органи влади перетворюються на свого роду «територіальну команду» для проведення кампанії. Усі організації, які хоч найменшою мірою залежать від влади: силові структури, освітні й медичні установи, державні ЗМІ, органи місцевого самоврядування і соціального забезпечення тощо залучаються до кампанії. Співробітники цих органів перетворюються на агітаторів та активістів, причому досить специфічних. Такі активісти в основному залякують виборців: пенсіонерам погрожують позбавленням пенсій, інвалідам – грошової допомоги та ін. В остаточному підсумку тиск згори у тій чи іншій формі доходить чи не до кожного виборця. Звичайно, говорити в таких умовах про «вільне волевиявлення» громадян безглуздо [2, с. 637].

Іншою суперечливою практикою, що поширюється серед виборців у пострадянських суспільствах, стає голосування за винагороду. При цьому право голосу громадянина розглядається як ресурс, а точніше, як товар, якому є відповідний грошовий еквівалент. Причому мова йде не про одинокі випадки, а про масову поведінку, виражену суспільну тенденцію [3, с. 147].

Наступ на демократію в Білорусії почався ще з червня 1994 р., коли прем'єр-міністр В. Кебич закрив незалежний тижневик “Свобода” та програми на радіо “Криниця” і “Білоруська молодіжна, за критику існуючої влади. За звинуваченням у “хабарництві” на лаві підсудних опинилися колишній міністр сільського господарства В. Леонов, В. Старовойтов, а згодом і прем'єр-міністр М. Чигир та інші. Постраждали журналісти, які наважилися виступити проти існуючого режиму [4]. Проводячи паралель з Україною, нагадаємо “касетний скандал” та “справу Гонгадзе”, у замовленні вбивства журналіста опозиція звинуватила найвищих посадових осіб на чолі з Л. Кучмою. Ставши біля керма країни, О. Лукашенко повною мірою став використовувати всі державні ресурси для закріплення особистої влади. За даними незалежних спостерігачів на референдумі 1995р. відбулися масштабні фальсифікації: оголошено, що 50% населення взяло участь, тоді як насправді близько 25%. У результаті була змінена державна символіка, білоруська мова фактично втратила статус державної та інше.

Події 1996 р. можна назвати конституційним переворотом: була скасована Конституція 1994 р., розпущено Верховну Раду і створено двопалатний парламент. Президент отримав право призначати сенаторів, прем'єр-міністра та членів уряду, розпускати парламент, призначати половину членів Конституційного Суду з головою включно, голову Верховного Суду, Генерального прокурора, голову комітету державного контролю [5].

На відміну від білоруських, президентські вибори в Україні у жовтні-листопаді 1999 р. були визнані іноземними спостерігачами та представниками міжнародних організацій демократичними.

На президентських виборах 2001 р. опозиція Білорусі сподівалася змінити політичну ситуацію на свою користь. Лідери В. опозиції, користуючись підтримкою своїх партій, провели передвиборчу кампанію, що само по собі майже неможливо зробити в умовах повної заангажованості переважної більшості засобів масової інформації. Після проголошення підсумків опозиція позбавилась ілюзії перемогти легальним шляхом. Влада змогла сфальсифікувати результати більш як на 25%.

Після цих подій білоруський політолог В. Карбалевич писав: “Виходить, що білоруси голосують за цінності, які не змінюються, і суспільство самовідтворюється разом з режимом [6]”.

18 жовтня 2004 р. у Мінську пройшов несанкціонований мітинг проти результатів референдуму та парламентських виборів. У ньому взяло участь близько 1500 чоловік: перекрили дорогу від резиденції Президента до центрального проспекту Мінська, вигукуючи гасла “Живи, Білорусь!” Мітинг було розігнано міліцією.

26 березня 2000 р. на дострокових Президентських виборах РФ переміг провладний кандидат В. Путін. Новобраний Президент приклав максимальні зусилля в централізації державного апарата.

Кремль створив штат працівників, що їхали в регіони слідкувати за місцевою елітою. Так, в термінології російської бюрократії з'явилися повноважні представники (повпреди) та інспектори, нагадували царських фіскалів Вони слідкувала за реалізацією президентських вказівок в регіонах [7]. Громадяни регіонів перестали обирати губернаторів. Формування інституту губернаторів передали у регіональні парламенти. Всі кандидатури губернаторів попередньо узгоджувались в кабінеті Президента. Були прийняті поправки до виборчого законодавства. На федеральному рівні вибори стали пропорційними. На регіональному виборча система залишилась змішаною. Підвищувався прохідний бар'єр для партій в нижню палату Федеральних Зборів з 5 до 7 %. Приблизно до 2 млн. \$. піднялася виборча застава. Заборонялися виборчі блоки. Зросла чисельна кількість членів партії для її реєстрації. Опозиційні партії знімалися з виборів по-причині суто дрібних порушень. Намагаючись запобігти можливому бойкоту виборів, влада відмінила пункт про мінімальну явку виборців та ліквідувала графу «проти всіх». З юридичної точки зору, жодна із виборчих змін не містить протиправного характеру. Однак ці зміни були своєрідною політтехнологічною моделлю влади, спрямованою на обмеження політичної боротьби опозиційних партій [8; 9].

На законодавчому рівні була ліквідована можливість шляхом референдуму оголосити імпічмент Президенту, ініціювати відставку губернаторів. Заборонялись мітинги біля органів влади та небезпечних об'єктів. Збільшився розмір адміністративних штрафів за несанкціоновані мітинги. Наступні закони про наклеп та Інтернет не додали владі авторитету. Непомірні штрафи за наклеп і дозвіл влади правоохоронним структурам блокувати Інтернет ресурси, правозахисники вважають тиском на свободу слова [9].

Феноменальними видаються для Європейського співтовариства рейтинги В. Путіна в Росії. Незважаючи на авторитарний стиль правління, Президент протягом останніх дванадцяти років залишається лідером свого народу. Доказом цьому є соціологічні дані «ЛевадаЦентру» і результати трьох президентських виборчих перегонів [10].

В Україні ситуація не є кращою, масова фальсифікація піж час виборчої кампанії 2004р., що стало передумовою Помаранчевої революції. Централізація влади, тиск на ЗМІ, визнання російської мови регіональною, заборона мітингів, Революція Гідності (за часів Януковича)- все це є прикладом того, що Україна ще не повністю досягла демократичної форми

правління. Але вибори президента України 2019, які на думку політологів були найдемократичнішими із виборами за всю історію існування Української держави. Незадовго до оголошення результатів про вибори депутатка європарламенту Ребекка Гармс сказала так: "Тепер українське суспільство буде вирішувати, хто обійматиме посаду президента. На відміну від Росії Путіна, існує вибір, і він ще не зроблений. На відміну від Росії, демократичні реформи триватимуть. Чітко видно, що багато громадян України незадоволені своєю соціальною ситуацією та перспективами. Держава повинна створити для своїх громадян кращі перспективи".

Отже, політична трансформація Росії є далекою від завершення. Причиною цьому є об'єктивні і суб'єктивні процеси в державі. Особливо помітне небажання провладного угруповання завершувати політичну модернізацію через ризик втратити владу. Низька правова культура російського народу породжує його пасивність в боротьбі за особисті права. Для росіян демократизація є своєрідним викликом територіальної цілісності країни. Авторитарне керівництво громадяни вважають запорукою стабільного розвитку і важливим запобіжником розпаду держави.

Сучасний етап демократичних трансформацій в Україні Білорусі потребує посилення механізмів безпосередньої участі громадян у суспільно-політичних процесах. Подальший розвиток демократії в Україні обумовлює, перш за все, необхідність удосконалення конституційних засад реалізації механізмів безпосередньої участі громадян в управлінні державними справами.

Особливе місце у процесі поширення у суспільстві орієнтації на демократію покликані посісти засоби масової інформації. Вони повинні взяти на себе місію чесного і не заангажованого партнера громадських структур. ЗМІ, як ніхто інший, мають вплив на суспільну свідомість, тому мусять бути гідними партнерами суспільства.

Список використаних джерел

1. Бекешкіна І. Ставлення населення до виборів як до демократичного інституту. Соціальні виміри суспільства. Збірник наукових праць. Вип. 13. К., 2010. С. 187-197.
2. Ніколаєнко Н. О. Проблеми періодизації застосування адміністративного ресурсу в Україні Гілея: науковий вісник: Збірник наукових праць. Вип. 49. К., 2011. С. 633–638.
3. Шульга М.О. Дрейф на узбіччя. Двадцять років суспільних змін в Україні: ТОВ «Друкарня «Бізнесполіграф», 2011. 448 с.
4. Батенко Т.О. Лукашенко: спроба політичного портрета. Незалежний культурологічний часопис. 2000. №18. С. 266.
5. Сімон Т. Там само. С. 62.
6. Карбалевиц В. Білоруська модель посткомуністичних трансформацій. Політична думка. 2000. №1. С. 37-55.
7. Крыштановская О. Режим Путина: либеральная милитократия? URL: uisrussia.msu.ru/docs/nov/pec/2002/4/ProEtContra_2002_4_09.pdf (дата звернення 10.05.2019)
8. Макаренко Б. Партійна система в Росії в 2008 р. URL: www.inop.ru/files/Chapter12.pdf (дата звернення 10.05.2019)

9. Трофимов А. Коротка історія закручування гайок в Росії [Електронний ресурс] URL: <http://m.forbes.ru/article.php?id=84393> (дата звернення 10.05.2019)
10. Поляковская Е. «Левада-центр» не вірить у другий тур [Електронний ресурс] Радіо Свобода. 2012. URL: <http://www.svobodanews.ru/content/article/24495067.html> (дата звернення 10.05.2019)

Костенко С.-М.

*студентка II курсу юридичного факультету
Тернопільського національного економічного університету
Науковий керівник: к.держ.управл., доцент кафедри
міжнародного права, міжнародних
відносин та дипломатії ТНЕУ Дракохруст Т. В.*

РОЛЬ ДЕРЖАВ ЧЛЕНІВ ЄС ЩОДО ВРЕГУЛЮВАННЯ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО КОНФЛІКТУ

На даний час для кожного з нас дуже важливою та значною темою є війна на східних теренах України. Збройний напад Російської Федерації на Україну став несподіваним як для українських громадян так і для міжнародної спільноти. У реалізації зовнішньої політики Європейського союзу вагому роль завжди відіграють позиції держав членів, ці позиції є дуже важливими для формування довгострокової стратегії Європейського союзу яка спрямована для зміцнення Української державності та інтеграцію України до Європи, і політики Європейського союзу стосовно російсько-українського конфлікту.

Мільйони людей в Україні потребують допомоги через конфлікт на сході, тому Європейський союз надає нашій державі гуманітарну та фінансову допомоги. Саме Європейський союз з перших днів конфлікту надав гуманітарну допомогу Україні і заявив про свою готовність і надалі підтримувати Україну відповідно до потреб та ситуацій. ЄС надає активну гуманітарну підтримку на відновлення системи життєзабезпечення звільнених територій та допомогу тимчасовим переселенцям з окупованої території та районів проведення АТО. Члени Європейського союзу надали близько 399 млн. € гуманітарної допомоги.

Європейською комісією було виділено 250 тис. євро на підтримку кримських татар, що змушені були залишити територію АРК внаслідок тиску та переслідувань з боку самопроголошеної влади Криму. З метою підтримки громадян України, постраждалих від агресії РФ на сході України, 19-21 лютого 2017 року Комісар ЄС з питань гуманітарної допомоги та управління кризовими ситуаціями Х. Стиліанідес здійснив свій четвертий візит в Україну, під час якого відвідав «лінію зіткнення» та оголосив про виділення 18 млн. євро додаткової гуманітарної допомоги для потреб осіб, постраждалих на сході України.

Також, Європейська Комісія виділила 18 млн. € додаткової негайної допомоги постраждалим в ході збройного конфлікту на сході України. Кошти були виділені на покриття витрат на надання термінової медичної допомоги, тимчасового житла, води, а також на санітарні потреби.

Європейський інвестиційний банк у партнерстві з Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства